

УДК 351.811.122.3

DOI:10.32366/2523-4269-2018-64-3-120-125

Червінчук Андрій Васильович,

кандидат юридичних наук

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7893-6632>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ КОРИСТУВАННЯ ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНИМИ СИГНАЛАМИ

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань адміністративно-правової кваліфікації дій водіїв транспортних засобів, пов'язаних з порушенням правил користування попереджувальними сигналами. Проведено аналіз правових норм вітчизняного законодавства, які регламентують порядок використання попереджувальних сигналів на транспортних засобах, та передбачають відповідальність водіїв за його порушення.

Досліджено найбільш дискусійні питання кваліфікації окремих складів адміністративних проступків, які стосуються використання попереджувальних сигналів, що виникають у правозастосовній діяльності підрозділів Національної поліції України.

Запропоновано зміни до адміністративного законодавства України, спрямовані на вирішення проблем правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Ключові слова: попереджувальні сигнали; кваліфікація адміністративних правопорушень; відповідальність за порушення Правил дорожнього руху.

Постановка проблеми. Рівень смертності та травматизму в Україні внаслідок дорожньо-транспортних пригод є одним з найвищих серед європейських країн. Аналіз впливу порушень правил користування попереджувальними сигналами на стан аварійності прямо не проводиться, але цілком логічно, що використання цих сигналів безпосередньо пов'язане з маневруванням транспортних засобів, яке є другою за поширеністю причиною автопригод.

На заваді систематичним порушенням з боку водіїв правил користування попереджувальними сигналами мало б стати адміністративно-деліктне законодавство, однак через надмірну казуїстичність формулювань нормативно-правових актів під час правозастосовної діяльності виникають проблеми кваліфікації такого роду правопорушень. Зокрема, існує неоднозначне бачення правових підстав адміністративної відповідальності за неналежне використання таких сигналів у випадках, не пов'язаних з початком руху та зміною його напрямку, а саме: у разі неподання сигналу світловим покажчиком повороту відповідного напрямку перед перестроюванням; щодо використання під час руху поза населеним пунктом денних ходових вогнів з 1 жовтня по 1 травня; порушення правил користування аварійною світловою сигналізацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративно-правової кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху активно обговорюються у суспільстві та стають предметом досліджень як науковців, так і практику-

ючих юристів та фахівців у галузі дорожньої безпеки. Зокрема, цій тематиці були присвячені публікації В. В. Володарського, В. В. Гаркуші, Т. О. Гуржія, В. В. Доненка, В. О. Караваєва, Ю. С. Коллера, В. К. Колпакова, О. Ю. Салманової, А. О. Собакаря та інших.

Метою наукової статті є визначення на основі аналізу діючого законодавства, наукових поглядів вчених основних критеріїв кваліфікації адміністративних правопорушень правил користування попереджувальними сигналами та подання пропозицій щодо усунення проблемних питань нормативно-правового забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Виклад основного матеріалу. Єдиний порядок дорожнього руху на всій території України регулюється Правилами дорожнього руху, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 (далі – ПДР). Відповідно до їх положень, з метою своєчасного інформування учасників дорожнього руху, привернення їхньої уваги, виділення транспортних засобів із загального транспортного потоку і попередження про небезпеку використовуються попереджувальні сигнали. До таких сигналів відносяться:

- а) сигнали, що подаються світловими покажчиками повороту або рукою;
- б) звукові сигнали;
- в) перемикання світла фар;
- г) увімкнення ближнього світла фар у світлу пору доби;
- г) увімкнення аварійної сигналізації, сигналів гальмування, ліхтаря заднього ходу, розпізнавального знака автопоїзда;
- д) увімкнення пробліскового маячка оранжевого кольору.

До попереджувальних сигналів слід також віднести й установлення знаку аварійної зупинки або миготливого червоного ліхтаря разом з увімкненням аварійної світлової сигналізації або у разі її несправності чи відсутності на транспортному засобі [1].

Юридичні та фізичні особи, винні в порушенні законодавства про дорожній рух, відповідних правил, нормативів і стандартів, несуть відповідальність згідно із законодавством України (стаття 53 Закону України «Про дорожній рух») [2]. Така відповідальність встановлюється, зокрема, й Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Визначення відповідності ознак вчиненого діяння ознакам конкретного складу адміністративного правопорушення, передбаченого відповідною статтею зазначеного Кодексу, являє собою кваліфікацію адміністративних правопорушень.

Кваліфікація адміністративних правопорушень є найважливішою стадією діяльності поліції щодо застосування норм законодавства про адміністративні проступки. Правильна кваліфікація діяння є необхідною умовою законності всієї правозастосувальної діяльності правоохоронних органів України. Кваліфікація означає, що особа притягується до адміністративної відповідальності саме за скоєне нею правопорушення, зазнаючи правові наслідки, які закон пов'язує із вчиненням цього проступку [3, с. 413]. Слід погодитись з думкою А. П. Сахна, що адміністративно-правова кваліфікація являє собою засновану на нормативних приписах закону посвідчувальну та пізнавальну діяльність уповноваженої особи, у провадженні якої перебуває справа про адміністративне правопорушення, пов'язана з аналізом фактичних ознак діяння і їх ототожненням з ознаками складу правопорушення, що містяться в порушеній адміністративно-правовій нормі [4, с. 74].

Систематизація ознак оцінюваного діяння здійснюється згідно з елементами складу адміністративного правопорушення, тобто відносно до об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

Сукупність зовнішніх ознак проступку, які визначають акт поведінки правопорушника, складає об'єктивну сторону складу адміністративного правопорушення. Головною її ознакою є адміністративно-правове діяння (дія або бездіяльність).

Адміністративно-правова дія – це протиправна, активна, свідома і вольова поведінка особи, яка завдає або може створити реальну можливість завдання шкоди об'єкту, що охороняється нормами адміністративного права [5, с. 284].

Визначаючи правову кваліфікацію порушень водіями транспортних засобів правил користування попереджувальними сигналами, слід звернути увагу перш за все на адміністративно-правову дію [6, с. 124].

Зокрема, відповідно до п. 9.2 «б» ПДР, водій повинен подавати сигнали світловими покажчиками повороту відповідного напрямку перед перестроюванням. Для вирішення питання щодо кваліфікації порушень саме цієї норми слід провести аналіз статей КУпАП, які передбачають відповідальність за порушення правил користування попереджувальними сигналами.

Так, у разі вчинення таких порушень на початку руху чи зміні його напрямку, відповідальність настає за частиною 2 статті 122 КУпАП. В інших випадках порушення правил користування попереджувальними сигналами слід кваліфікувати як порушення, передбачене статтею 125 КУпАП [7].

З метою визначення правової кваліфікації використання попереджувальних сигналів під час перестроювання, слід з'ясувати сутність цього маневру, а саме, чи пов'язане його виконання зі зміною напрямку руху.

Пунктом 1.10 ПДР, який визначає значення термінів, що наведені у цих Правилах, зміст поняття «напрямок руху» не надається. Однак порядок виконання перестроювання, встановлений п. 10.3 ПДР, згідно з яким у разі перестроювання водій повинен дати дорогу транспортним засобам, що рухаються в попутному напрямку по тій смузі, на яку він має намір перестроїтися. За одночасного перестроювання транспортних засобів, що рухаються в одному напрямку, водій, який знаходиться ліворуч, повинен дати дорогу транспортному засобу, що знаходиться праворуч.

Виходячи зі змісту зазначеного маневру, рух транспортних засобів суміжними смугами попутного напрямку є рухом в одному напрямку. Отже, під час перестроювання зміна напрямку руху транспортного не відбувається. Таким чином, невиконання вимог п. 9.2 «б» ПДР в частині подавання сигналів світловими покажчиками повороту відповідного напрямку перед перестроюванням слід кваліфікувати як адміністративне правопорушення, передбачене статтею 125 КУпАП.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2013 р. № 111 пункт 9.8 ПДР доповнено абзацом восьмим, згідно з яким із 1 жовтня по 1 травня на всіх механічних транспортних засобах поза населеними пунктами повинні бути ввімкнені денні ходові вогні, а в разі їх відсутності в конструкції транспортного засобу – ближнє світло фар. Денними ходовими вогнями є зовнішні світлові прилади білого кольору, передбачені конструкцією транспортного засобу, установлені спереду транспортного засобу і призначені для покращення видимості транспортного засобу під час його руху у світлий час доби [8].

Державний стандарт України визначає вогонь (фару, ліхтар) як пристрій, призначений для освітлення дороги або подавання світлового сигналу іншим учасникам дорожнього руху. Ліхтарі освітлення заднього номерного знака і світловідбивальні пристрої також розглядають як вогні [9]. До таких зовнішніх світлових пристроїв відносять: фару дальнього світла, фару ближнього світла, передню протитуманну фару, ліхтар заднього ходу, покажчик повороту, сигнал гальмування, ліхтар освітлення номерного знака, передній габаритний ліхтар, задній габаритний ліхтар, задній протитуманний ліхтар, контурний вогонь, задній світловідбивальний пристрій. Виходячи з наведених дефініцій та функціонального призначення зовнішніх світлових приладів, слід визначити їх класифікацію за такими видами:

- освітлювальні прилади (призначені для освітлення дороги). Світловий пучок такого приладу сприймається після відбиття від дороги чи іншого об'єкта;
- світлосигнальні прилади (призначені для подавання світлового сигналу іншим учасникам дорожнього руху). Світловий потік такого приладу спостерігач сприймає безпосередньо [10, с. 261].

Нормами КУпАП встановлена відповідальність за порушення правил користування зовнішніми освітлювальними приладами або попереджувальними сигналами на початку руху чи зміни його напрямку, використання цих приладів та їх переобладнання з порушенням вимог відповідних стандартів (частина 2 статті 122 КУпАП).

Для надання правової кваліфікації порушення водієм механічного транспортного засобу пункту 9.8 ПДР в частині ввімкнення денних ходових вогнів з 1 жовтня по 1 травня слід звернути увагу на наступне. Денні ходові вогні не є освітлювальними приладами, адже призначені для покращення видимості транспортного засобу під час його руху у світлий час доби, а не для освітлення дороги. Фари ближнього світла є освітлювальними приладами, але під час їх використання як альтернативи денним ходовим вогням у світлий час доби не служать для освітлення дороги чи її елементів, а виконують попереджувальну функцію.

За своєю суттю використання поза населеними пунктами у світлий час доби денних ходових вогнів, а в разі їх відсутності в конструкції транспортного засобу – ближнього світла фар є попереджувальним сигналом. Таким чином, невиконання водієм транспортного засобу вимог абзацу восьмого пункту 9.8 ПДР є порушенням правил користування попереджувальними сигналами. Однак частиною 2 статті 122 КУпАП адміністративна відповідальність передбачена за порушення правил користування попереджувальними сигналами на початку руху чи зміни його напрямку. Використання денних ходових вогнів, а в разі їх відсутності в конструкції транспортного засобу – ближнього світла фар не слугує для попередження інших учасників руху про початок руху транспортного засобу або зміну його напрямку. Тому кваліфікація зазначеного діяння як адміністративного проступку, передбаченого частиною 2 статті 122 КУпАП, є неможливою. Іншими нормами КУпАП відповідальність за порушення правил користування попереджувальними сигналами не встановлюється.

Отже, невиконання водієм транспортного засобу вимог абзацу восьмого пункту 9.8 ПДР в частині ввімкнення з 1 жовтня по 1 травня на всіх механічних транспортних засобах поза населеними пунктами денних ходових вогнів, а в разі їх відсутності в конструкції транспортного засобу – ближнього світла фар слід кваліфікувати як адміністративне правопорушення, передбачене статтею 125 КУпАП «Інші порушення правил дорожнього руху».

Аварійна сигналізація являє собою синхронне увімкнення всіх покажчиків повороту та бічних повторювачів у проблісковому режимі. Вона вмикається для своєчасного інформування інших учасників дорожнього руху про небезпеку в русі і позначення нештатної ситуації на дорозі.

Відповідно до пункту 9.9. ПДР, аварійна світлова сигналізація повинна бути ввімкнена у наступних випадках:

- а) у разі вимушеної зупинки на дорозі;
- б) у разі зупинки на вимогу поліцейського або внаслідок засліплення водія світлом фар;
- в) на механічному транспортному засобі, що рухається з технічними несправностями, якщо такий рух не заборонено цими Правилами;
- г) на механічному транспортному засобі, що буксирується;
- г) на механічному транспортному засобі, позначеному розпізнавальним знаком «Діти», що перевозить організовану групу дітей, під час їх посадки чи висадки;
- д) на всіх механічних транспортних засобах колони під час їх зупинки на дорозі;
- е) у разі скоєння дорожньо-транспортної пригоди.

Увімкнення аварійної сигналізації, відповідно до пункту 9.1. (г), є попереджувальним сигналом.

Відповідальність за порушення правил користування попереджувальними сигналами установлена нормами частини 2 статті 122 КУпАП, однак вона поширюється лише на ті порушення, що були вчинені на початку руху чи зміни його напрямку. Інші порушення правил користування попереджувальними сигналами слід кваліфікувати як адміністративне правопорушення, передбачене статтею 125 КУпАП.

Увімкнення аварійної світлової сигналізації не пов'язане з попередженням інших учасників дорожнього руху про початок або зміну напрямку руху. Тому порушення правил користування аварійною світловою сигналізацією слід кваліфікувати як адміністративний проступок, передбачений статтею 125 КУпАП «Інші порушення правил дорожнього руху».

Санкція цієї статті передбачає адміністративну відповідальність у вигляді попередження, яке не сприймається більшістю учасників дорожнього руху як реальне покарання за протиправну поведінку та породжує у водіїв відчуття безкарності за вчинення порушень ПДР.

Порушення правил користування попереджувальними сигналами, що кваліфікуються за частиною 2 статті 122 КУпАП, за ступенем суспільної шкоди законодавцем співвідносяться з такими проступками, як порушення правил проїзду перехресть, зупинки транспортних засобів загального користування, проїзд на заборонний сигнал світлофора або жест регулювальника, порушення правил обгону і зустрічного роз'їзду, розташування транспортних засобів на проїзній частині, за які передбачена відповідальність у вигляді штрафу в розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У той час коли за перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на двадцять кілометрів на годину, порушення вимог дорожніх знаків та розмітки проїзної частини доріг, правил перевезення вантажів, буксирування транспортних засобів, зупинки, стоянки, проїзду пішохідних переходів, ненадання переваги у русі пішоходам на нерегульованих пішохідних переходах тощо передбачена відповідальність у вигляді штрафу в розмірі лише п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Висновок. Таким чином, в адміністративно-деліктному законодавстві України склалася ситуація, коли за одні види порушень правил користування попереджувальними сигналами передбачено мінімально можливий рівень відповідальності, за інші – занадто високий у порівнянні з багатьма іншими поширеними правопорушеннями у сфері безпеки дорожнього руху.

Для вирішення такої ситуації доцільно було б узагальнити усі адміністративні правопорушення, пов'язані з використанням попереджувальних сигналів та визначити за них відповідальність як за проступок, передбачений частиною 1 статті 122 КУпАП, доповнивши її текст після слова «правил» словами «користування попереджувальними сигналами». Відповідно, у частині 2 статті 122 слова «або попереджувальними сигналами при початку руху чи зміні його напрямку» виключити.

Список використаних джерел

1. Про Правила дорожнього руху: Постанова від 10.10.2001 № 1306 / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. – 2001. – 26.10. – № 41. – С. 35. – Ст. 1852, код акта 20133/2001.
2. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 № 3353-ХІІ / Верховна Рада України // Голос України. – 1993. – 16.07. – Ст. 53.
3. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
4. Адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / [В. М. Бесчастний, О. М. Мердова, А. П. Сахно]; за заг. ред. В. М. Бесчастного. – Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2015. – 204 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т. О. Коломєць. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
6. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху: монографія / Ю. С. Коллер, А. О. Собакарь. – К. : «МП Леся», 2015. – 204 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон від 07.12.1984 № 8073-Х (Редакція від 02.08.2018). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran987#n987> (дата звернення 21.08.2018).
8. Про внесення змін до Правил дорожнього руху: Постанова від 11.02.2013 № 111 / Кабінет Міністрів України // Урядовий кур'єр. – 2013. – 27.02. – № 39.

9. ДСТУ 3649:2010. «Колісні транспортні засоби. Вимоги щодо безпечності технічного стану та методи контролювання». Наказ Держспоживстандарту України від 28 грудня 2010 р. № 630. URL: https://dnaop.com/html/33994/doc-ДСТУ_3649_2010 (дата звернення 21.08.2018).

10. Акимов С. В. Электрооборудование для автомобилей. Учебник для ВУЗов. / Акимов С. В., Чижов С. П. – М. : ЗАО «КЖИ «За рулем», 2003. – 384 с.

Червинчук Андрей Васильевич,
кандидат юридических наук
(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Кривой Рог)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7893-6632>

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ КВАЛИФИКАЦИИ НАРУШЕНИЙ ПРАВИЛ ПОЛЬЗОВАНИЯ ПРЕДУПРЕЖДАЮЩИМИ СИГНАЛАМИ

Статья посвящена исследованию актуальных вопросов административно-правовой квалификации действий водителей транспортных средств, связанных с нарушением правил пользования предупреждающими сигналами. Проведен анализ правовых норм отечественного законодательства, регламентирующих порядок использования предупреждающих сигналов на транспортных средствах и предусматривающих ответственность водителей за его нарушение. Предложены изменения в административное законодательство Украины, направленные на решение проблем правовой квалификации правонарушений в сфере обеспечения безопасности дорожного движения.

Ключевые слова: предупреждающие сигналы; квалификация административных правонарушений; ответственность за нарушение Правил дорожного движения.

Chervinchuk Andriy Vasilyovich,
PhD in Law
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7893-6632>

ACTUAL ISSUES OF ADMINISTRATIVE-LEGAL QUALIFICATIONS OF VIOLATION THE RULES OF USE THE WARNING SIGNALS

The article is devoted to the research of the actual questions of administrative-legal qualification of actions vehicles' drivers, connected with violation the rules of use the warning signals. The legal norms' analysis of the domestic legislation regulating the procedure for the use of warning signals on vehicles, and foresees the drivers' responsibility for its violation.

The qualification assessment of administrative offenses as the most important stage of the police activity regarding the application of the legislation norms on administrative misconduct and the necessary condition for the legality of all law enforcement activities of law enforcement bodies of Ukraine is given.

It is investigated the most controversial questions of the certain qualification components of administrative misconduct concerning the use of precautionary signals arising in the enforcement activities in the units of the National Police of Ukraine. It was stated that in the practical activities of the units of the National Police providing traffic safety there is a mixed view of the legal grounds for administrative liability for the improper use of such signals in cases not related to the beginning of movement and change its direction, namely: in the case of failure signal to light a direction indicator of a corresponding direction before rebuilding; for use during the movement outside the settlement at daytime running lights from October 1, to May 1; violation of the rules using an emergency light signaling system.

The author proves the necessity of introducing amendments to the administrative legislation of Ukraine, aimed at solving the problems of legal qualification of offenses in the field of ensuring road safety. It is substantiated, in the article, the expediency of generalization all administrative violations connected with the use of warning signals into one legal norm and to assume responsibility for them, which corresponds to the degree of public harm of these misdemeanors.

Key words: warning signals; qualification of administrative offenses; responsibility for violation the road traffic rules.

Надійшла до редколегії 26.06.2018